

Särtryck ur
VÅR FÅGELVÄRLD
Årg. 26 1967 Nr 2
—

Om kvälls- och morgonförflyttningar hos änder på Falsterbohalvön

(Meddelanden från Falsterbo fågelstation 35)

Av

FRANTIŠEK BALÁT

Zusammenfassung: Beobachtungen über die
Abend- und Morgenflüge der Wildenten (*Anatinae*)
auf der Halbinsel Falsterbo.

V Å R F Å G E L V Ä R L D

Redaktör och ansvarig utgivare: Amanuens SVEN MATHIASSEN, Naturhistoriska Museet, Slottsskogen, Göteborg 11.

Redaktionsmedlemmar: S. ANDERSSON, Västervik, O. PEHRSSON, Göteborg samt B.-O. STOLT, Uppsala.

Distribution: SOF:s expedition, Östermalmsgatan 65, Stockholm Ö (se ovan). Manuskript, notiser och annonser sändes direkt till redaktören. Förfrågningar rörande distribution samt adressanmälningar o. dyl. ställes direkt till SOF:s expedition.

Prenumerationspris: 30 kr; medlemmar i SOF erhåller tidskriften gratis. Utkommer med 4 häften per år.

ÅRG. 26

1967

NR 2

Om kvälls- och morgonförflyttningar hos änder på Falsterbohalvön

(Meddelanden från Falsterbo fågelstation 35)

Av

FRANTIŠEK BALÁT

I den ornitologiska litteraturen redovisas endast ett fåtal undersökningar över de förflyttningar, som änder brukar företaga kvällar och morgnar, trots att dessa lokala sträckerörelser är av stor biologisk betydelse. Orsaken är kanske, att sådana studier som regel måste genomföras under ogynnsamma observationsförhållanden (mörker, morgondimma, blåst osv.). För jägare är dessa »kvälls- och morgonsträck» givetvis ett välbekant fenomen. De betingas delvis av nedärvda faktorer (jfr FABRICIUS' (1951) iakttagelser hos tama änder), men delvis även av yttre tvång (förflyttning från platsen för dagvilan till områden som är farligare och mera svåröverskådliga, men erbjuder tillräcklig näring; jfr SCHOENNAGEL 1963). Lokala förhållanden spelar stor roll för utformningen av dessa sträckerörelser och modifierar dem emellanåt avsevärt (se nedan).

Här skall framläggas resultaten av undersökningar, som förf. genomförde under ett stipendiatuppehåll på Falsterbo Fågelstation i augusti—september 1963. Jag vill härvid gärna begagna tillfället

att framföra ett hjärtligt tack till Skånes Ornitologiska Förenings fågelforskningskommitté, som möjliggjort dessa forskningar och på alla sätt understött arbetet.

Metodik och miljöbeskrivning

Så snart jag blivit förtrogen med omgivningen och dess fågelvärld, ägnade jag min uppmärksamhet åt ändernas regelbundna förflyttningar i nord-sydlig riktning till och från sandbankarna på Falsterbohalvöns nordspets. Sträckriktning såväl som sträckrörelsernas start och mål fastställdes. Arbetssättet och den tids- och ortsmässiga fördelningen av observationerna måste anpassas till den vidsträckta terrängen och vådrets obeständighet. Klara och lugna dagar användes således för noggrann bestämning av de förbiflygande ändernas antal. Under dagstimmarna, då sträcket var obetydligt, studerades de rastande ändernas uppehållsort och aktivitet. Dagar med ogynnsamma betingelser (blåst, regn etc.) användes för kompletterande observationer. Genom dessa iakttagelser erhöles så småningom en helhetsbild av fåglarnas aktiviteter och förflyttningar inom undersökningsområdet.

Observationer utfördes huvudsakligen på följande platser:

a) Sandbankarna på Revlarna (fig. 2—3) samt nord och nordost om Knösen.

Det rör sig här om vidsträckta ytor med tämligen föränderligt vattenstånd. Växlingarna är inte något tidvattenfenomen utan betingas av vinden: vid pålandsvind tryckes vattnet mot sandbankarna, som kan bli översvämmade upp till en halv meters höjd. Vid motsatt vindriktning blir sandbankarna inom 2—3 dagar fullständigt torrlagda. Änderna uppehåller sig då betydligt längre bort från fastlandet, på gränsen mellan bankarna och havet. Vid Revlarna är avståndet till land c:a 3 km, vid Knösen c:a 1,5 —2 km. De sitter då uppkrupna på ur vattnet svagt uppskjutande förhöjningar, eller står eller simmar i det grunda vattnet.

b) De grunda havsvikarna Ålavattnet och Bakdjupet.

Dessa båda långsmala vikar mynnar brett i havet (Öresund), och deras vattenstånd växlar på samma sätt som ovan beskrivits. Stranden och angränsande grunda delar är vegetationsklädda (fig. 4). Änderna uppehåller sig där endast tillfälligt på grund av ofta åter-

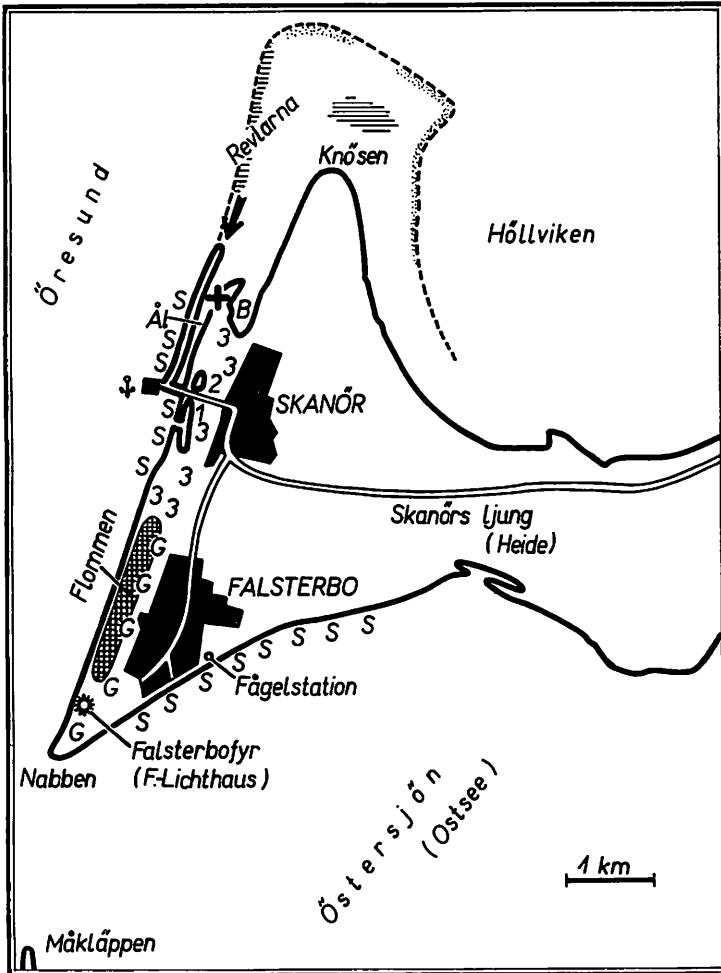

Fig. 1. Översiktskarta över Falsterbohalvön. Teckenförklaringar: Al = Alavattnet; B = Bakdjupet; G = golfbanor; S = strand (sällan folktom); 1 = vattensamling sydost om Skanörs hamn; 2 = mindre, isolerad dito; 3 = litet kärrområde, närmast uttorkat, med smala diken; ≡ = område med större dammar på Flommen, mål för kvällssträcket; ≡ = ändernas uppehållsort om dagen vid högt vattenstånd; |||| = motsvarande område vid lågt vattenstånd; --- = linje där vattendjupet snabbt börjar öka; + = författarens fasta observationsplats invid ett sjömärke. Pilen ↑ visar riktningen för det regelbundna kvällssträcket. (Abb. 1. Übersichtskarte der Halbinsel Falsterbo. Al = Seebucht »Alavattnet«; B = Seebucht »Bakdjupet«; G = Golf-Spielplätze; S = Strand mit intensivem Verkehr; 1 = See südöstlich vom Hafen Skanör; 2 = ein kleinerer isolierter See; 3 = Gebiet der ganz kleinen, fast ausgetrockneten Sümpfe mit schmalen Wassergräben; ≡ = Gebiet grösserer Seen auf »Flommen«, Ziel der Abendflüge; ≡ = Plätze auf den Sandbänken, wo sich die Wildenten tagsüber bei hohem Wasserstand aufhielten; |||| = Plätze, wo sie sich bei niedrigen Wasserstand aufhielten; --- = Linie, wo die Sandbänke schräger absinken; + = ständiger Beobachtungspunkt bei der Bake. Der Pfeil ↑ zeigt die Richtung der regelmässigen Abendflüge.)

kommande störningar: på båda landtungorna finns talrika badhytter (fig. 4), och vid lågt vattenstånd korsas dessa vikar ofta av hästar med ryttare.

c) Vattensamlingen sydost om Skanörs hamn.

Detta vatten sammanhänger med havet endast genom ett mycket smalt sund, och vattenståndet växlar följaktligen mindre. Stränderna är till större delen täckta av strandvegetation. Den angränsande havsstranden är livligt besökt av människor, och av denna anledning finns här endast ett fåtal änder om dagarna.

d) Damarna på Flommen.

Dessa vatten står inte i förbindelse med havet; deras vattenstånd är därför tämligen stabilt. Deras tillflöden är smärre sötvattensskällor på Falsterbohalvön. De inramas av ett brett vegetationsbälte, i vilket änderna kan söka skydd. I motsats till tidigare nämnda platser finner man här mängder av plankton, synliga för blotta ögat. Hit flög änderna om kvällarna på grund av näringstillgången. På dagarna fanns de här inte alls eller endast i obetydligt antal, eftersom dessa dammar är omgivna av flitigt frekventerade golfbanor. För betydelsen av dessa störningar skall senare redogöras.

Beträffande näringstillgången är följande fakta av betydelse:

1) Alla grunda delar av ovannämnda dammar och havsvikar är bevuxna med *Bolboschoenus maritimus* (syn. *Scirpus maritimus*); ett särskilt brett bälte finns vid Knösen. Dessa växter hade under observationstiden rikligt med mogna frön, vilka enligt OLNEY (1964, 1965) utgör en viktig och konstant del av födan hos gräsanden (*Anas platyrhynchos*), i något mindre utsträckning även hos krickan (*Anas crecca*), stjärtanden (*Anas acuta*) och skedanden (*Anas clypeata*).

2) Eftersom stora ytor av sandbankarna ofta ligger torra kan någon rikare utveckling av lägre djur inte komma till stånd. Förhållandena är helt annorlunda än vid stränder med ebb och flod, där vissa djurarter, särskilt mollusker, förökar sig enormt (jfr GESSNER, 1957).

Antal

Totalantalet änder på Revlarna och vid Knösen var i slutet av augusti 1963 mellan 3.000 och 5.000. Under september steg antalet till mellan 8.000 och 10.000 exemplar. Noggrannare skattning av

Tab. 1. Procentuell fördelning av olika arter av änder på sandbankarna vid Revlarna och Knösen på Falsterbohalvön år 1963. (*Prozentuelle Verteilung verschiedener Arten von Enten auf den Sandbänken bei Revlarna und Knösen auf der Falsterbo-Halbinsel 1963*).

	Slutet av augusti, totalantal (<i>Ende August, total</i>) 3.000– 5.000 ex.	Mitten av september, total- antal (<i>Mitte September, total</i>) 8.000–10.000 ex.
<i>Anas platyrhynchos</i>	55%	50%
<i>Anas crecca</i>	33%	33%
<i>Anas clypeata</i>	10%	7%
<i>Anas penelope</i>	2%	10%

antalet lät sig icke göra, eftersom fåglarna lyfte redan på långt håll och det starka luftflimret över sand och vatten försvårade kikareobservationer. Resultaten av några approximativa beräkningar återges i tab. 1.

I flockarna sågs även enstaka stjärtänder, *Anas acuta*, samt en större stationär flock av knölsvanar, *Cygnus olor* — ca 700 stycken. En annan flock på 400–600 knölsvanar uppehöll sig på en isolerad sandbank, Bredgrund, några kilometer ut i Öresund. Inte långt därifrån och mestadels helt för sig själv, låg en flock på 55–70 gravänder, *Tadorna tadorna* (några adulta, men flertalet ungfåglar, enligt uppgift säkerligen kläckta i trakten) samt några få småskrakar, *Mergus serrator*; också häckfåglar. I mitten av september fanns där också under några dagar en flock på 35 grågäss, *Anser anser*. Utan samröre med dessa fåglar uppehöll sig längs Falsterbohalvöns kuster några honor av ejder, *Somateria mollissima*. Två av dem var fortfarande omgivna av ungar. Vid Knösen såg jag i början av augusti 1963 en ejderhona med två ungar, 2 dagar gamla. Den ena av dessa kunde infångas och ringmärkas den 11.9., då den ännu inte kunde flyga. Vid kusten norr om Skanörs hamn såg och fotograferade jag så sent som i början av september en annan ejderhona med två ca veckogamla ungar.

Tidpunkt för näringssök

Tider och platser för näringssöket var mycket olika hos de olika arterna. Knölsvanarna, *Cygnus olor*, samlade näring under dagstimarna genom att sträcka ned huvudet under vattnet, på djupare ställen även genom »tippning». Endast en del av flocken var regel-

Fig. 2-3. Sandbankarna vid Revlarna vid högt vattenstånd (överst), samt vid lågvatten. Under högvatten sticker endast de högst belägna delarna upp över vattnet som en smal och ofta avbruten strimma av sand. Under lågvatten kan man torrskodd vandra ca 3 km ut och endast i de lägst belägna områdena finns vattenpölar av några centimeters djup. Foto: F. BALÁT. (*Die Sandbänke bei Revlarna bei Hochwasserstand (oben) resp. bei niedrigem Wasserstand.*)

bundet upptagen av näringssöket, övriga fåglar stod och vilade eller sov i det grunda vattnet. Svanarna uppehöll sig givetvis på något djupare vatten än änderna. Flockens konstanta tillhåll var de platser, där sandbankarnas sluttning ned i vattnet var brantast: detta var märkbart redan på långt avstånd genom den djupare färgtonen hos vattnet bakom fåglarna, och genom deras tendens att ordna sig »på linje».

Även gravänderna, *Tadorna tadorna*, sysslade med sitt näringssök under dagstimmarna; med kortare pauser pågick detta från morgongryningen till långt fram i skymningen. Vanligen höll de till i den breda viken Bakdjupet, mindre ofta i angränsande delar av Älva-vattnet och endast undantagsvis i andra delar av Öresund.

På sandbankar längre bort från fastlandet brukade de endast vila. Gravänderna sökte föda genom att föra ned huvudet under vattnet, eller, på djupare vatten, genom »tippning». I de nämnda vikarna samlade de näring även vid mycket lågt vattenstånd, t.o.m. i pölar av endast några centimeters djup.

Hos de övriga fyra arterna (se tab. 1) förekom näringssök under dagen endast i mycket begränsad omfattning. Krickorna, *Anas crecca*, var de mest aktiva och började med ett förhållandevis intensivt näringssök redan under de första eftermiddagstimmarna. Då och då lyfte de i stora flockar, flög av och an korta sträckor, slog ned igen — ofta på samma plats, ofta 50—200 meter därifrån — och fortsatte omedelbart sitt näringssök i det grunda vattnet. Dessa uppflog orsakades inte av någon påtaglig yttre anledning (människa, rovfågel eller oväntade ljud). På detta sätt kom fåglarna efterhand allt närmare fastlandet vid Bakdjupets mynning. Övriga andar satt lugnt kvar på sina platser, en del av fåglarna sov, och endast 20—25% av dem ägnade sig åt ett inte särskilt intensivt näringssök, flertalet med endast huvudet under vattnet, enstaka genom »tippning». Liksom knölsvanarna stod även dessa änder under vila och särskilt under näringssöket på en lång linje. Det förtjänar påpekas att blåstången, *Fucus vesiculosus*, vid passiv transport anhopas på de platser där havsbotten stiger brantast upp mot land. Dessa tånganhopningar får ofta formen av längre eller kortare bälten; i dem finns alltid gott om små kräftdjur, *Crustacea*, av olika arter, vilka — enligt OLNEY'S (1965) undersökningar vid den engelska kusten — även vid denna årstid ingår i ändernas föda. Det är synnerligen troligt att ett samband föreligger.

Kvällsförflyttning

Redan vid början stod det klart att gräsänder, *Anas platyrhynchos*, var i klar majoritet; krickor, *Anas crecca*, och skedänder, *Anas clypeata*, var betydligt fåtaligare (jfr tab. 1). De olika arterna höll sig inte skilda från varandra under sträcket: säkra blandflockar med två av arterna, eller alla tre, observerades åtskilliga gånger.

Påtagliga och regelbundna sydgående sträckrörelser från uppehållsorten på sandbankarna förekom nästan uteslutande över Ålavattnet och den smala landremsa som skiljer denna vik från Öresund (fig. 5). Endast ett mindre antal änder flög om kvällarna längre åt höger eller längre åt vänster (över havet, resp. över Bakdjupet). Med stöd av tidigare observationer utvaldes en fast observationsplats på den smala landtungan mellan Ålavattnet och Bakdjupet (platsens läge är markerad med ett kryss på kartan, fig. 1), inte långt från ett iögonfallande sjömärke på fastlandet (se fig. 4). Från denna plats hade man god utsikt över sandbankarna, varifrån änderna kom. Observationsplatsens läge öster om den stora massan av överflygande änder möjliggjorde observation av fåglarna mot den ljusa västerhimmeln tills långt efter solnedgången. De gånger heldagsobservationer ej kunde genomföras påbörjades observationerna senast 1 1/2 timme före solnedgången och avslutades två timmar efter solnedgången.

Före solnedgången var antalet förbiflygande änder obetydligt. Om tiden efter solnedgången indelas i 15-minutersperioder kan observationerna sammanfattas sålunda: kvällssträcket började regelbundet under den tredje, nådde maximum under den fjärde, och början av den femte och slutade sedan ganska plötsligt innan sjätte kvartstimmman börjat. Därefter kunde endast enstaka fåglar inregistreras, och efter den sjätte 15-minutersperioden — då totalt mörker inträtt — upphörde sträcket helt (konstaterat med hörselns hjälp flera gånger under fullkomligt stilla nätter). SCHOENNAGEL (1963) anger att hos gräsänder försiggår kvällssträcket i genomsnitt 38—46 minuter efter solnedgången; kvällssträcket på Falsterbohalvön skulle alltså vara mera uttänjt än hos de av SCHOENNAGEL (1963) observerade änderna; Hans observationstider var dock i genomsnitt endast 10—15 minuter.

Dessa regelbundna flygturer företogs endast av en del av de änder som om dagarna uppehöll sig på sandbankarna vid Revlarna. I slutet av augusti var antalet kvällssträckande änder 150—200 stycken (exakta siffran var den 27 augusti 191, 28 augusti 147; dessa dagar var observationsbetingelserna idealiska med vindstilla och klar himmel). Huvudparten av änderna förlade sannolikt i stället sitt näringsök till den närbelägna havsbukten Höllviken och därtill gränsande

Fig. 4. Utblick från Älavattnet mot vikens mynning i havet och sandbankarna på Revlarna. Lågt vattenstånd. T. h. på stranden syns sjömärket varifrån sträcket observerades. Foto: F. BALÁT. (*Blick von Älavatten zur Mündung der Bucht in das Meer und auf die Sandbänke bei Revlarna. Rechterseits des Strandes sieht man das Seezeichen von wo der Zug beobachtet wurde.*)

fält. Med konventionell observationsteknik och -utrustning är det emellertid totalt omöjligt att bilda sig någon uppfattning om fåglarnas antal, fördelning etc. i denna situation. Studiet försvåras till den grad av mörkret, de stora avstånden och den ofta förekommande dimman, att endast speciella tekniska hjälpmedel kan förväntas ge några resultat.

Mestadels flög ändarna en och en eller två och två, under kvällssträckets kulmen upp till tio i sällskap; flockar på över 20 var säll-

synta. Den största iakttagna flocken var på ca 100 exemplar. Flockarna, paren eller de ensamma fåglarna flög då mycket tätt efter varandra, alla i samma riktning.

Ändernas mål under kvällssträcket var vattensamlingen sydost om Skanörs hamn och dammarna på Flommen vid Falsterbo. En del flög dock endast ett stycke in i Älavattnet eller Bakdjupet, där de kunde iakttagas tidigt på morgonen, långt innan morgonsträcket börjat hos de änder som tillbringat natten i de förstnämnda vattensamlingarna.

Morgonförflyttning

För att fastställa tiden för morgonsträcket, dvs. återvändandet, påbörjades observationerna vid den fasta observationspunkten den 3 september kl. 05.09 och den 4 september redan kl. 04.33 (då mörker ännu rådde). De första återvändande änderna observerades dock först kl. 06.08, en hel timme efter soluppgången. Morgonsträcket varade till kl. 08.11. Även SCHOENNAGEL (1963) fann att änderna återvänder först långt efter soluppgången, och kunde (i motsats till vid kvällssträcket) inte finna något samband mellan tidpunkten och ljusintensiteten. Genom täta kontroller tidigt om morgnarna kunde jag fastställa att tiden för morgonsträcket hade klart samband med störningsmoment på närliggande vägar och golfbanor. Vid Skanörs hamn lyfte änderna och flög mot norr, alla på en gång eller i grupper med korta intervaller, så snart trafiken mellan staden och hamnen kommit igång (dvs. mellan kl. 6 och 7). Även från dammarna vid golfbanorna började änder lyfta redan vid den första spelarens ankomst, och övriga följde snart efter. Vid regnigt väder, då inget golfspel förekom, stannade de upp till 2 timmar längre i Flommen-dammarna än i vattnet intill den vid denna tidpunkt starkt trafikerade hamnvägen. Vid klart väder, å andra sidan, blev änderna på Flommen ofta uppstötta redan vid 5-tiden, eftersom »svagare» golfspelare och nybörjare brukar förlägga sin träning till denna tidiga timme (då vittnen saknas!) I dessa fall flög dock änderna inte alltid direkt till sandbankarna utan rastade ännu ett tag i vattnet vid Skanörs hamn, där stillhet brukade råda före klockan 6 om morgnarna.

Beteenden

En observation av den 29 augusti tyder på att änderna förmodligen skulle uppehålla sig i dammarna på Flommen även om dagarna, för

så vitt de inte blev störda. Denna dag regnade det nämligen mycket häftigt från tidigt på morgonen och varken på stranden eller golfbanorna sågs en människa. Då regnet började avtaga kunde jag redan kl. 16.45 i den ena dammen inräkna 7 skedänder, *Anas clypeata*: ett stycke därifrån låg ytterligare 16 skedänder, 6 krickor, *A. crecca*, 1 stjärtand, *A. acuta* och 1 bläsand, *A. penelope* och i den andra dammen 5 gräsänder, *A. platyrhynchos* och 1 kricka. På grund av min svårighet att utföra observationer under häftigt regn (jag har glasögon) kan jag dock inte säkert säga om änderna funnits där ända sedan morgonen, resp. föregående kväll.

Änderna var om morgnarna utomordentligt vaksamma, inte endast i Flommendamarna utan även i Ålavattnet och Bakdjupet. I gryningen sökte endast enstaka fortfarande näring; de övriga höll omgivningen under konstant bevakning, och även obetydliga störningar som en förbiflygande ormvråk, *Buteo buteo*, eller brun kärrhök, *Circus aeruginosus*, eller något oväntat ljud från den avlägsna bebyggelsen kunde få änderna att lyfta och hastigt förflytta sig i riktning mot sandbankarna.

HOCHBAUM's (1955) erfarenheter av den nordamerikanska gräsandpopulationen avviker på flera punkter. Dessa änder flög först efter gryningen från sjöarna ut på stubbåkrarna. Då de blivit mätta återvände de, men flög ut ännu en gång på eftermiddagen. I områden med ringa jakt startade de under de tidiga eftermiddagstimarna och återvände mätta redan före solnedgången. I områden med intensiv jakt flög de ut på åkrarna först i skymningen.

På Falsterbohalvön kan änderna, så länge badsäsongen varar, inte söka föda vid hamnen eller golfbanorna om dagen på grund av den höga frekvensen av störningar. Detta framgick tydligt även av det förhållandet att i början av september, då de sista sommargästerna avrest, påbörjade änderna sitt sträck till Skanör och Flommen ofta redan före solnedgången. Men då jaktsäsongen började den 15 september¹⁾ upphörde dessa tidiga kvällssträck mycket snabbt. Antalet kvällssträckande änder minskade, och sträcket tänjdes ut i tiden så att det slutligen till en del försiggick i totalt mörker, då all jakt men också all registreringsverksamhet måste inställas.

¹⁾ Andjakten börjar i andra delar av Sverige den 15 augusti, men på Falsterbohalvön en månad senare, detta för att ej de talrika sommargästernas lugn och säkerhet skall äventyras.

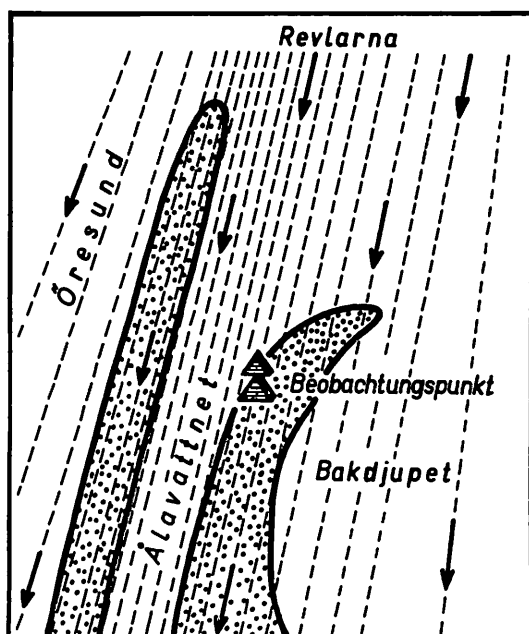

Fig. 5. Skiss över observationsplatsen. Änderna brukade om kvällarna sträcka från sandbankarna vid Revlarna i riktning SSV, oftast över Ålavattnet eller den smala landremsa som skiljer denna vik från Öresund. Om morgnarna tog de samma väg tillbaka. (Skizze über den Observationsplatz.)

Inte långt från Falsterbo finns ännu en rastplats för änder: Måkläppen, en flack och långsmal ö söder om halvön. Under ifrågakörande tid var den emellertid mycket litet besökt av änderna (17 september ca 200 ex.). Under upprepade kvälls- och morgnobservationer sågs endast enstaka änder flyga mellan denna ö och Falsterbohalvöns invatten. Måkläppens änder sökte tydligen näring på platser längre österut, i sumpmarker och på fält i riktning mot Trelleborg. Själva ön erbjöd vid denna tidpunkt ingen näring. Där finns inga *Bolboschoenus* (*Scirpus*) *maritimus*-bestånd; andra sand- och saltvattenväxter, som enligt OLNEY's (1964, 1965) undersökningar utgör en viktig del av ändernas föda under hösten och vintern, hade ännu inga mogna frön och befann sig fortfarande t.o.m. delvis i blomning.

Sammanfattning

Undersökningarna genomfördes under augusti och september 1963 på Falsterbohalvön i södra Sverige. Här uppehöll sig änder (beträffande arter och antal, se tab. 1)

om dagarna på de långsträckta sandbankarna utanför halvöns nordspets, där störningsmomenten var få men tillgången på föda ytterst knapp. Om kvällarna flög fåglarna regelbundet till invattnen vid Skanör och Falsterbo för att söka föda; en del flög ej längre än till havsvikarna Älavattnet och Bakdjupet. Längs stranden av dessa vikar växer på grunda ställen mycket ofta *Bolboschoenus (Scirpus) maritimus*, vars frön enligt OLNEY (1964, 1965) är en viktig del av ändernas föda.

»Kvällasträcket» börjar vanligen 30–40 minuter efter solnedgången, når maximum under de följande 15–20 minuterna och slutar tämligen plötsligt inom fem kvart efter solnedgången. Tidigare eller senare sträck var mycket sällsyntare. Änderna flög mestadels ensamma eller två och två, flockar på över 20 ex. sågs endast vid enstaka tillfällen.

»Morgonsträcket» (återvändandet) började först långt efter soluppgången (t.ex. den 4 september kl. 6.08, solen hade gått upp kl. 5.06) och var tämligen utdraget. Tidpunkten för uppbrottet hade uppenbarligen samband med förekomst av störningar på närbelägna vägar och golfbanor.

LITTERATUR

- FABRICIUS, E. 1951. Zur Ethologie junger Anatiden. — Acta zool. fennica 68:1–178.
 GESSNER, F. 1957. Meer und Strand. Berlin.
 HOCHBAUM, H. A. 1955. Travels and traditions of waterfowl. Minneapolis.
 OLNEY, P. J. S. 1964. The food of the Mallard (*Anas platyrhynchos*) collected from coastal and estuarine areas. — Proc. Zool. Soc. Lond. 142 (3):397–418.
 OLNEY, P. J. S. 1965. The autumn and winter feeding biology of certain sympatric ducks. — Intern. Union of Game Biologists, Trans. of the VIth Congress, pp. 309–320.
 SCHOENNAGEL, E. 1963. Der Abendflug der Stockente und seine Abhängigkeit von der Lichtintensität. — Proc. XIII. Int. Congr. Ithaca 1:293–298.

Zusammenfassung: Beobachtungen über die Abend- und Morgenflüge der Wildenten (*Anatinae*) auf der Halbinsel Falsterbo

Die Untersuchungen wurden im August und September 1963 auf der Halbinsel Falsterbo (Südschweden) durchgeführt. Die Wildenten (Übersicht der Arten und Anzahl der Individuen siehe Tab. 1) hielten sich tagsüber auf den ausgedehnten Sandbänken vor der nördlichen Spitze der Halbinsel auf, wo sie genügend Ruhe, doch fast keine Nahrung fanden. Zur Nahrungssuche flogen sie abends regelmässig auf die Seen bei den Orten Skanör und Falsterbo, ein Teil von ihnen blieb schon in den Seebuchten »Älavattnet» und »Bakdjupet». An seichten Stellen längs der Ufer dieser Buchten wächst sehr häufig *Bolboschoenus (Scirpus) maritimus*, dessen Samen nach OLNEY (1964, 1965) einen wichtigen Bestandteil der Wildentennahrung bilden.

Der »Abendflug» beginnt gewöhnlich in der dritten Viertelstunde nach dem Sonnenuntergang, gipfelt in der vierten und zu Beginn der fünften Viertelstunde und endet ziemlich plötzlich noch während dieser. Frühere oder spätere Flüge waren viel seltener. Am häufigsten flogen die Enten zu zweit oder einzeln, über 20 Ex. zählende Scharen wurden nur vereinzelt beobachtet.

FRANTIŠEK BALÁT

Der »Morgenflug« (Rückkehr) begann erst lange nach Sonnenaufgang (z. B. am 4. September erst um 6.08 Uhr, Sonnenaufgang schon um 5.06 Uhr) und zog sich ziemlich lang hinaus. Der Abflug von den Seen stand offensichtlich im Zusammenhang mit dem Verkehr auf den anliegenden Strassen und Golf-Spielplätzen.

Manuskriptet inlämnat den 7.9.1966. Förf:s adress: Ústav pro výzkum obratlovců
Č S A V, Ornitologické oddělení, *Brno* — Lidická 79, Tjeckoslovakien.
Svensk översättning: Alf Wallerström.
